Archetype

Για το Genius Loci της πόλης: Ιχνηλατώντας την ταυτότητα της Λεμεσού μέσα από τα διαχρονικά της πρόσωπα

Ιωάννης Θεοφάνους, Στυλιανός Κουλουντής - 12/10/2022

Ερευνητική Εργασία

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Λεμεσός, εικόνες αληθινές και κίβδηλες, εικόνες ευχάριστες και δυσάρεστες, εικόνες επιβλητικές και αδιάφορες, εικόνες λογικές και παράλογες, εικόνες κινούμενες και στατικές, εικόνες που συλλέγουν μνήμες, που μεταδίδουν νοήματα, που αποπνέουν ιστορία και πνεύμα. **Πηγή:** Ίδια επεξεργασία

Σπουδαστές: Ιωάννης Θεοφάνους, Στυλιανός Κουλουντής

Επιβλέπων καθηγητής: Βασίλειος Γκανιάτσας

Ε.Μ.Π. | Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Σεπτέμβριος 2021

Βιώνουμε την εποχή της εικόνας, μια εποχή που το «τι φαίνεται ότι είναι» είναι πιο σημαντικό από το «τι πραγματικά είναι». Βομβαρδιζόμαστε καθημερινά από οπτικά και πνευματικά ερεθίσματα που μας κάνουν να

θαυμάζουμε ή να αποδοκιμάζουμε τον τόπο στον οποίο ζούμε. Εικόνες αληθινές και κίβδηλες, εικόνες ευχάριστες και δυσάρεστες, εικόνες επιβλητικές και αδιάφορες, εικόνες λογικές και παράλογες, εικόνες κινούμενες και στατικές, εικόνες που συλλέγουν μνήμες, που μεταδίδουν νοήματα, που αποπνέουν ιστορία και πνεύμα. Ο τόπος μας, το αστικό τοπίο, η πόλη, απαρτίζεται από όλες αυτές τις πολλαπλές και αντικρουόμενες εικόνες / φυσιογνωμίες. Το ζήτημα των ημερών μας είναι, λοιπόν, πώς μπορούμε να διακρίνουμε και να αναγνωρίσουμε το «είναι» του αστικού τοπίου της πόλης, την ταυτότητά του, το πνεύμα του, αυτό που ο Schulz ονομάζει Genius Loci στη φαινομενολογία του τόπου και της αρχιτεκτονικής.

Η ερευνητική μας εργασία πραγματεύεται αρχικά μια θεωρητική προσέγγιση του τοπίου της πόλης, που έχει ως αρχή το αστικό τοπίο ως εικόνα του τόπου, εν συνεχεία τη λειτουργία της πόλης ως αποκάλυψη της δομής της και τέλος την πόλη ως τόπο. Στην πορεία το θέμα που μας απασχόλησε είναι πώς αυτή η ανάλυση και ερμηνεία του τόπου ως προσδιορισμός της ταυτότητάς του, του «genius loci» του, εφαρμόζεται σε ένα κατεξοχήν στοιχείο ανομοιογένειας, όπως μια σύγχρονη, πολυπολιτισμική και διαχρονική πόλη με πολλά αλλά και αντιφατικά πρόσωπα. Επιλέξαμε την ιδιαίτερη γενέτειρά μας, τη Λεμεσό, που βιωματικά και συναισθηματικά βλέπουμε να αντικατοπτρίζεται σε αυτή εκείνο το οριακό και -γιατί όχι- ακραίο παράδειγμα πόλης, αφού στην επί χιλιετίες ιστορική και πολεοδομική εξέλιξή της μετείχαν και μετέχουν ακόμα πολλά πρόσωπα, ενίοτε ακραία μεταξύ τους.

Με τη βοήθεια του Schulz, συνάψαμε το περιεχόμενο και τα συμπεράσματα της εξερεύνησης του «τόπου» σε τρεις λέξεις κλειδιά, το νόημα, την ταυτότητα και την ιστορία. Η εξερεύνηση αυτή του «τόπου» στη Λεμεσό μάς έφερε σε επαφή με διαφορετικά πολιτιστικά υπόβαθρα που δημιουργούν χώρους για δραστηριότητες και έχουν μοναδικά χαρακτηριστικά και μορφές. Η έννοια του τόπου θα λέγαμε πως στη Λεμεσό σχηματίζεται λόγω ενός μείγματος πολιτισμών, μιας πολιτιστικής ποικιλομορφίας και κοινωνικής αλληλεπίδρασης, που αποτυπώνεται στο αρχιτεκτονικό απόθεμα της πόλης.

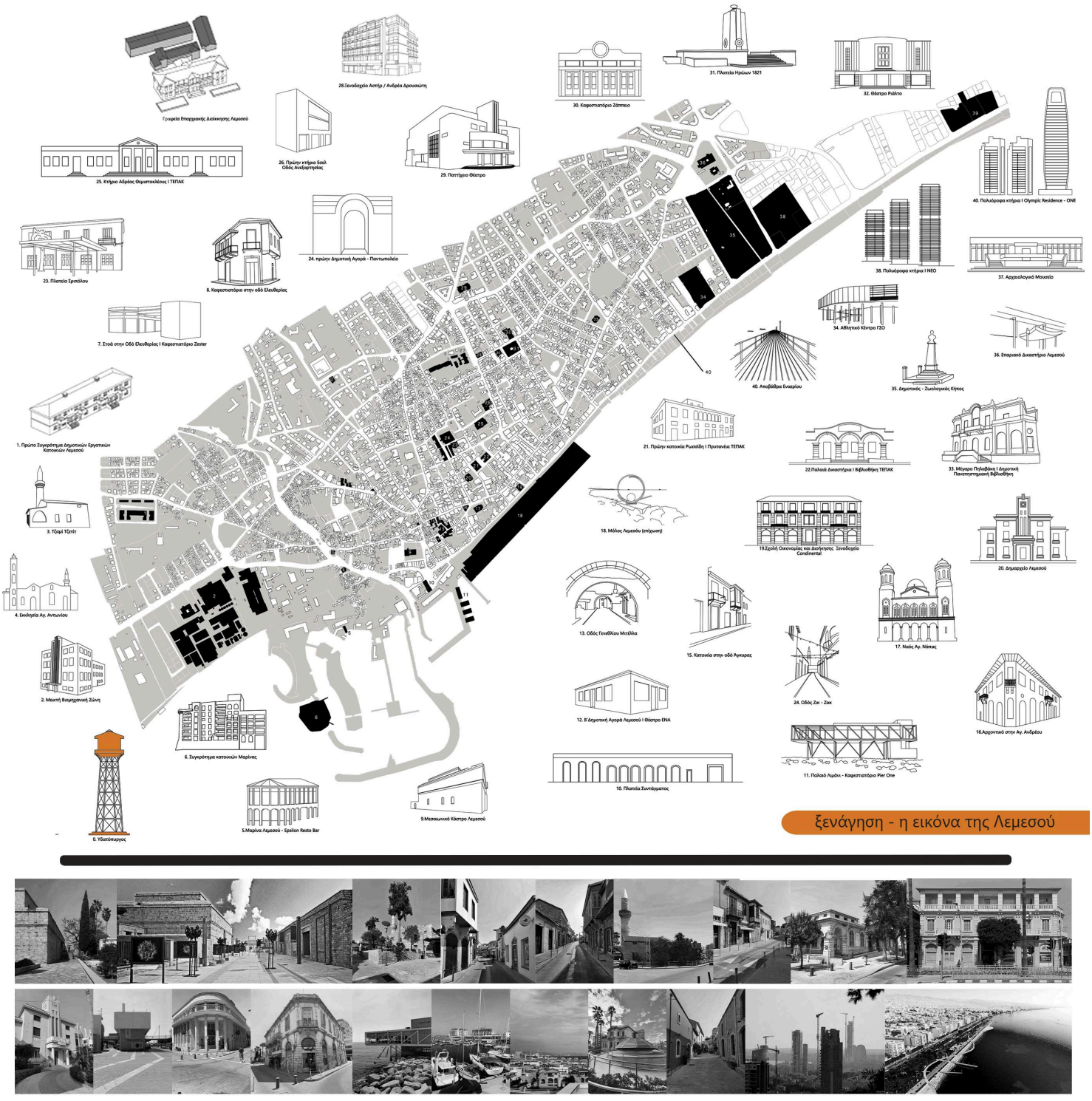

ΕΙΚΟΝΑ 2: Λεμεσός, "Ξενάγησις", σκιτσογραφική χαρτογράφηση της ευρύτερης περιοχής του Κέντρου Πόλης με κατατοπιστικά **"Μονοπάτια", "Άκρες", "Περιοχές", "Κόμβους", "Ορόσημα". Πηγή:** Ίδια επεξεργασία

Ξεκινώντας από το «νόημα» οποιουδήποτε αντικειμένου, αυτό συνίσταται στις σχέσεις του με άλλα αντικείμενα, δηλαδή αποτελείται από τα όσα το αντικείμενο «συλλέγει». Γενικά το νόημα είναι μια ψυχική διεργασία. Εξαρτάται από την ταύτιση και υποδηλώνει την αίσθηση του «ανήκειν». Για αυτό αποτελεί τη βάση της κατανόησης. Προχωρώντας στην ταυτότητα του τόπου, αυτή ανάγεται εκεί που τα φυσικά και ανθρωπογενή στοιχεία σμίγουν με τρόπο μοναδικό, εκεί που ο φυσικός τόπος «προσκαλεί» τον άνθρωπο και εκεί που ο ανθρωπογενής «συλλέγει» το τοπίο γύρω του. Τέλος, διατήρηση της ιστορίας, σεβασμός στο genius loci, απόδοση νέου νοήματος, προσδιορισμός ταυτότητας, είναι βήματα προς μια ζωντανή παράδοση ριζωμένη στον τόπο και την ιστορία του.

Η αφομοιωτική ικανότητα του τόπου και της πόλης κρίνεται στη δυνατότητά της να αφομοιώνει το «φαίνεσθαι» χωρίς να αφομοιώνεται το «είναι» της. Στο Παραλιακό Μέτωπο της Λεμεσού παρατηρούμε και τις δύο όψεις του νομίσματος. Από τη μια την πόλη που αφομοιώνει το «φαίνεσθαι» και το επανερμηνεύει εμπλουτίζοντας το «είναι» της, και από την άλλη την πόλη όταν το «είναι» της αφομοιώνεται από το «φαίνεσθαι».

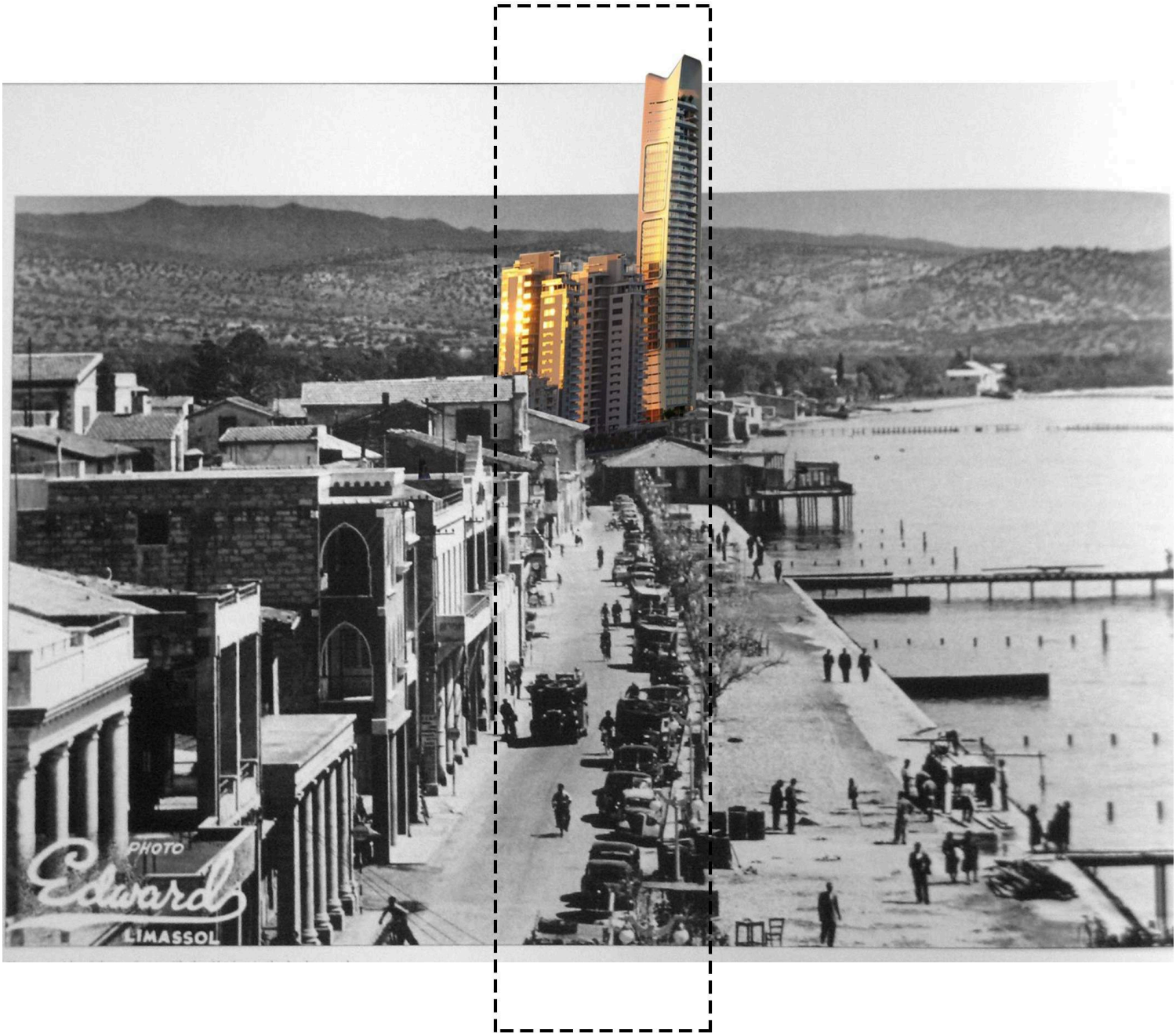

ΕΙΚΟΝΑ 3: Λεμεσός, Παραλιακό Μέτωπο. Όταν το αριστούργημα του φακού του Edwards από τον παραλιακό μιας άλλης εποχής συναντά τους πύργους της σύγχρονης εποχής, το αποτέλεσμα εγείρει τα δικά του ερωτήματα. **Πηγή:** Ίδια επεξεργασία στη φωτογραφία του Sebough Albert Edwards Voskeritchian.

Στην όλη ερευνητική διαδικασία αναζητήθηκαν εκείνα τα χαρακτηριστικά που φανερώνουν το Genius Loci της Λεμεσού, που εξιστορούν το πνεύμα του τόπου και ερμηνεύουν την ατμόσφαιρά του. Σε αυτά τα χαρακτηριστικά αναγνωρίσαμε εξ αρχής τη σχέση εξάρτησης που ανέπτυξε η πόλη με τον φυσικό και ανθρωπογενή της τόπο. Οι χωρικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και οπτικές σχέσεις της πόλης με την έντονη γεωμορφολογική τοπογραφία και ιστορία της είναι ευδιάκριτες. Οι χθόνιες δυνάμεις των αρχαίων οικισμών της Αμαθούντας και του Κουρίου είναι παρούσες, αλλά εξίσου παρόντες είναι και οι ανθρωπόμορφοι χαρακτήρες των θεών, το κλασικό αμφιθεατρικό σκηνικό των ορεινών όγκων που σβήνουν με ιεροτελεστία στη θάλασσα, η ρομαντική ατμόσφαιρα του νερού που σχίζει τις πλαγιές και του φωτός που διαπερνά την πυκνή βλάστηση, καθώς και η αφηρημένη «κοσμική» τάξη του ουρανού. Επομένως οι έννοιες αυτές φανερώνουν το εξαιρετικά σύνθετο, πολυεπίπεδο και πολύμορφο ενδιάμεσο μεταξύ ουρανού, γης και θάλασσας.

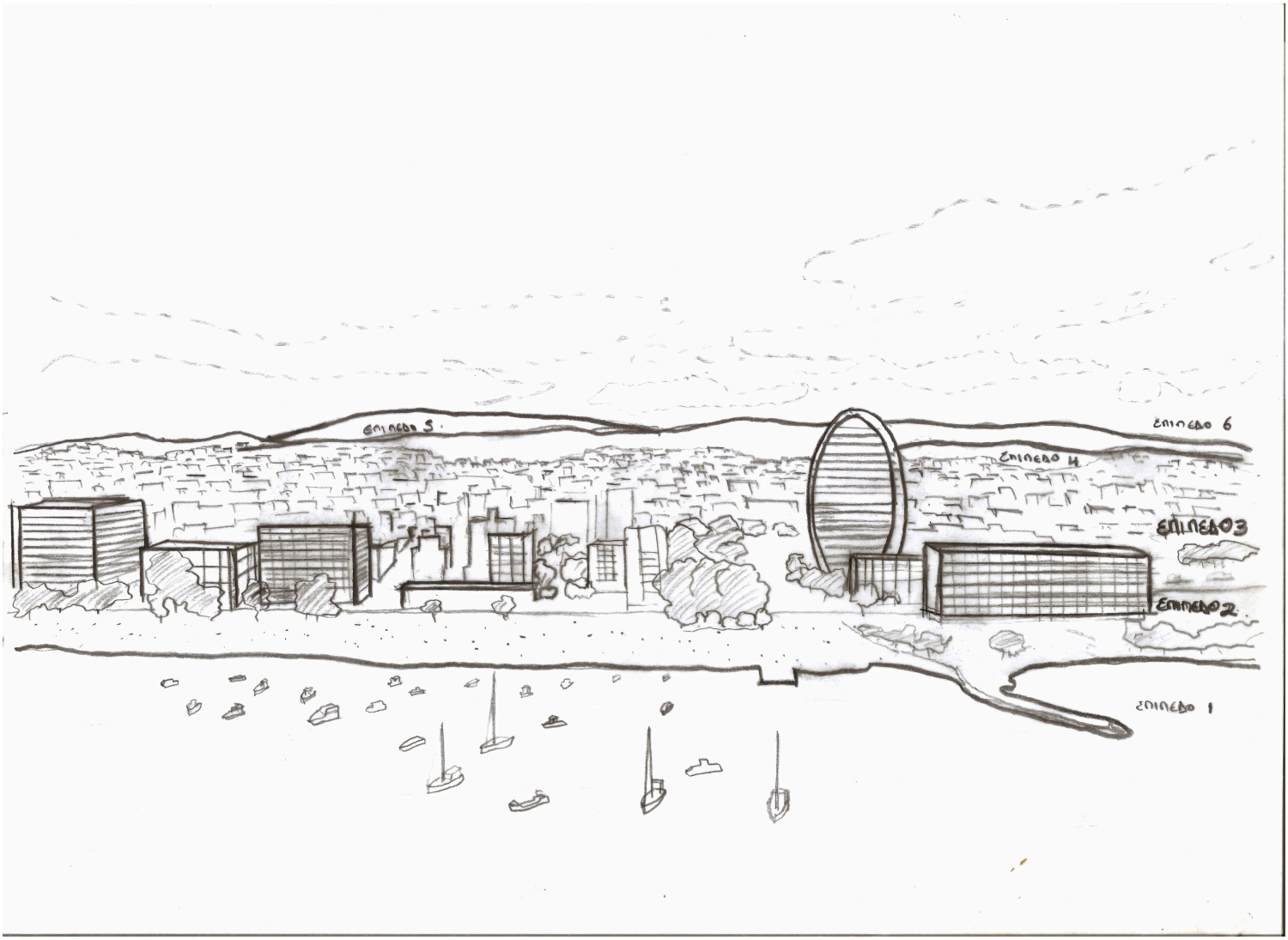

ΕΙΚΟΝΑ 4: Λεμεσός, Genius Loci, το εξαιρετικά σύνθετο, πολυεπίπεδο και πολύμορφο ενδιάμεσο μεταξύ ουρανού, γης και θάλασσας. **Πηγή:** Ίδια επεξεργασία

Φανερώνει επίσης το ιδιαίτερα ευτυχές «πάντρεμα» λαών, εθνών και πολιτισμών στον ίδιο χώρο. Η ανάλυση της χωρικής δομής, της ιστορίας και του χαρακτήρα της Λεμεσού μάς έδειξε ότι η πόλη αποτελεί ένα δοχείο και φίλτρο πολιτισμών και εθνών. Στη Λεμεσό συνευρίσκονται ελληνικά, βυζαντινά, φράγκικα, ισλαμικά και αποικιοκρατικά στοιχεία, ένα γεγονός που εκφράζεται άμεσα από την ποικιλομορφία της δημόσιας ζωής της πόλης. Αρχαιοελληνικοί κίονες, βυζαντινές καμάρες, εκκλησιές και καμπαναριά, ισλαμικά λουτρά, τζαμιά και μιναρέδες, φράγκικες λιθοδομές, αποικιοκρατικά μέγαρα με ανατολίτικες και δυτικές επιρροές, σμίγουν εδώ και συνθέτουν την πολυ-πολιτισμική εικόνα της πόλης, αυτό είναι το Πνεύμα του Τόπου.

ΕΙΚΟΝΑ 5: Λεμεσός, Genius Loci, το ιδιαίτερα ευτυχές «πάντρεμα» λαών, εθνών και πολιτισμών στον ίδιο χώρο, αυτό είναι το Πνεύμα του Τόπου **Πηγή:** pikist.com

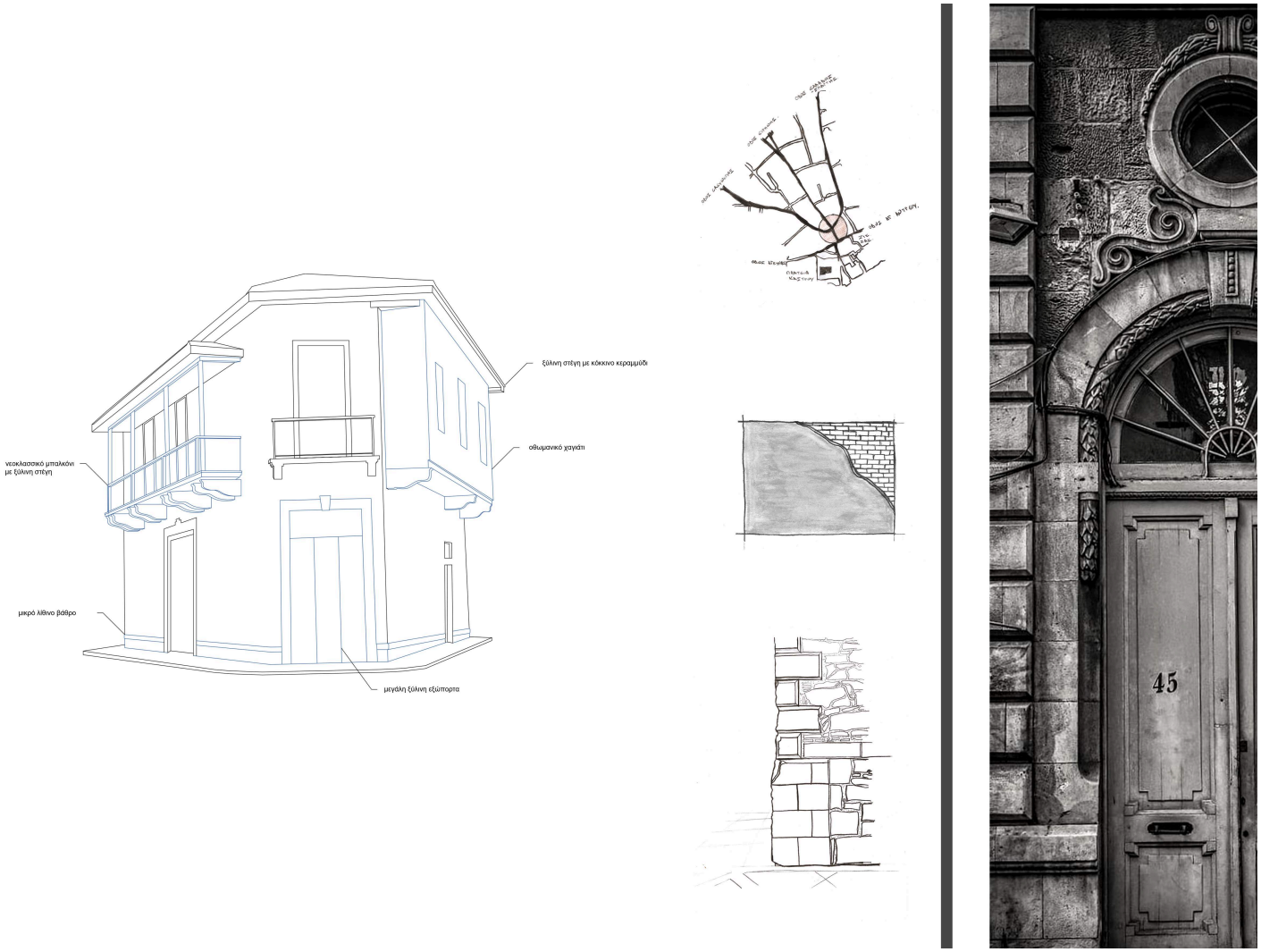

ΕΙΚΟΝΑ 6: Λεμεσός, Genius Loci, το ιδιαίτερα ευτυχές «πάντρεμα» λαών, εθνών και πολιτισμών στον ίδιο χώρο, αυτό είναι το Πνεύμα του Τόπου **Πηγή:** Ίδια επεξεργασία

Το Genius Loci συμπυκνώνεται στο γεγονός ότι από τις κεραμιδωτές στέγες και την πυκνότητα του ιστορικού κέντρου μέχρι την ελεύθερη δόμηση των περικεντρικών περιοχών, η οροσειρά του Τροόδους στέκει επιβλητικά και παρακολουθεί με την ιδιαιτερότητα που τη χαρακτηρίζει, όπου ορεινοί όγκοι σβήνουν με ιεροτελεστία στη Μεσόγειο, μια επαφή θάλασσας και βουνού, μια επαφή ήλιου και χιονιών. Το «Κυπριακό» φως είναι έντονο και αξιόπιστο, αναδεικνύει την πλαστική μορφή των πραγμάτων, και όταν συναντήσει τις άσπρες λιθοδομές και τα ντόπια επιχρίσματα, το περιβάλλον προσδίδει μια αίσθηση ζεστασιάς και ασφάλειας.

ΕΙΚΟΝΑ 7: Λεμεσός, Genius Loci, από τις κεραμιδωτές στέγες και την πυκνότητα του ιστορικού κέντρου μέχρι την ελεύθερη δόμηση των περικεντρικών περιοχών, η οροσειρά του Τροόδους στέκει επιβλητικά και παρακολουθεί. **Πηγή:** emirates.com

Επομένως ποιο είναι το Genius Loci, το πνεύμα του τόπου, το «είναι» της Λεμεσού; Η Λεμεσός είναι η

κλασικότητα του φυσικού τοπίου, ο ρομαντισμός του ανθρωπογενούς αστικού τοπίου, η κοσμικότητα του ήλιου και της θάλασσας, το πάντρεμα της ποικιλομορφίας πολιτισμών και εθνών, η ατμόσφαιρα από ντόπια υλικά και υφές. Η Λεμεσός είναι οι άνθρωποί της, και όταν το αντιληφθούν, τότε και η Αρχιτεκτονική θα οπτικοποιεί, θα συμβολίζει και θα συλλέγει όλα αυτά που φανερώνουν τη Λεμεσό.

ΕΙΚΟΝΑ 8: Η Λεμεσός είναι οι άνθρωποί της **Πηγή:** Ιστορικό Αρχείο Λεμεσού

Προφανώς στην πορεία απωλέσαμε τον τόπο. Εκεί που ο αστικός ιστός «διανοίχτηκε», που η συνέχεια του αστικού «τείχους» διακόπηκε, που το στοιχείο του περίκλειστου και της πυκνότητας διαδέχθηκε το «συνονθύλευμα ελεύθερων μονάδων» που στέκουν διάσπαρτα σε χώρους που μοιάζουν με πάρκα, και εκεί που ο κάποτε ενδιάμεσος χώρος έγινε λεωφόρος, γέφυρα, αυτοκινητόδρομος. Εκεί που στο Αστικό Συγκρότημα παρατηρούμε πλέον τον αυτοκινητόδρομο ως σαφή φραγμό ασυνέχειας του σύγχρονου αστικού ιστού, και τους εγκάρσιους οδικούς άξονες που οδηγούν στο κέντρο της πόλης ως μάταιες προσπάθειες συρραφής. Χάθηκε στην αποκαρδιωτική εικόνα της πόλης με τους υπό κατασκευή πύργους που χωροθετούνται άναρχα κατά μήκος του παραλιακού μετώπου και δε συνάδουν με τον χαρακτήρα και το πνεύμα της Λεμεσού.

ΕΙΚΟΝΑ 9: Λεμεσός, χάρτης δομημένων και αδόμητων εκτάσεων, όπου γίνεται εύκολα αντιληπτή η διάσπαση του συμπαγούς αστικού ιστού καθώς απομακρυνόμαστε από τον ιστορικό πυρήνα της Λεμεσού. **Πηγή:** Ίδια επεξεργασία

ΕΙΚΟΝΑ 10: Λεμεσός, Απώλεια του Τόπου, ο αστικός ιστός «διανοίχτηκε», η συνέχεια του αστικού «τείχους» διακόπηκε, το στοιχείο του περίκλειστου και της πυκνότητας διαδέχθηκε το «συνονθύλευμα ελεύθερων μονάδων» που στέκουν διάσπαρτα σε χώρους που μοιάζουν με πάρκα και ο κάποτε ενδιάμεσος χώρος έγινε λεωφόρος, γέφυρα, αυτοκινητόδρομος. **Πηγή:** Ίδια λήψη

ΕΙΚΟΝΑ 11: Λεμεσός, Αστικό Συγκρότημα - ο αυτοκινητόδρομος ως σαφής φραγμός ασυνέχειας του σύγχρονου αστικού ιστού - οι εγκάρσιοι οδικοί άξονες που οδηγούν στο κέντρο πόλης ως προσπάθειες συρραφής **Πηγή:** Ίδια επεξεργασία

Μπορεί να ανακτηθεί όμως όταν το νέο πνεύμα απελευθερώσει τον άνθρωπο από τα «συστήματα» και επουλώσει το χάσμα ανάμεσα στη σκέψη και το συναίσθημα, που αποτελούσε χαρακτηριστικό γνώρισμα της αστικής κοινωνίας της βιομηχανικής εποχής. Ποια η σχέση της σύνθεσης με το φόντο, ποια η ερμηνεία των φυσικών δυνάμεων, ποια η σχέση του κτηρίου με τον ήλιο και το περιβάλλον του, ποια η σύνδεσή του με τον τόπο και την ιστορία και -το πιο σημαντικό- ποια είναι η σχέση της δομής με τον ίδιο τον άνθρωπο; Εν κατακλείδι, ποια είναι η απάντησή μας στο ερώτημα του Καν: «Τι θέλει να είναι ένα κτήριο»; Η απάντηση εναπόκειται στον άνθρωπο και στη σχέση που επιλέγει να αναπτύξει με τον τόπο.

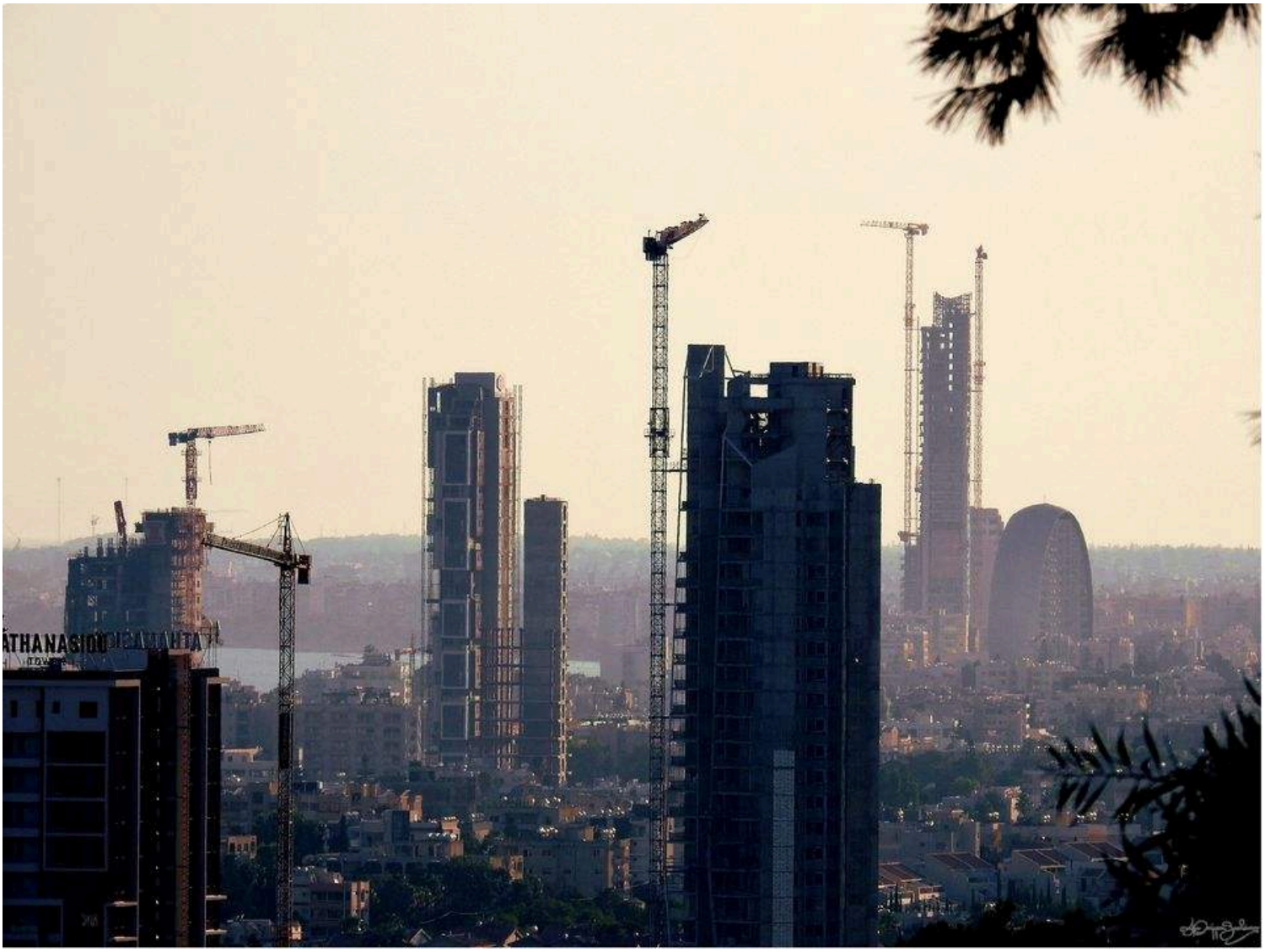

ΕΙΚΟΝΑ 12: Λεμεσός, Απώλεια του Τόπου, η αποκαρδιωτική εικόνα της πόλης με τους πύργους που κτίζονται άναρχα κατά μήκος του παραλιακού μετώπου και δε συνάδουν με τον χαρακτήρα και το πνεύμα της Λεμεσού **Πηγή:** skyscrapercity.com

ABOUT THE CITY'S GENIUS LOCI: TRACING THE IDENTITY OF LIMASSOL THROUGH ITS TIMELESS FACES

We are living in the era of images, an era where "what appears to be" is more important than "what really is". We are bombarded on a daily basis by visual and intellectual stimuli that make us admire or disapprove the place we live in. Real and fake images, pleasant and unpleasant images, imposing and indifferent images, logical and irrational images, moving and static images, images that collect memories, transmit meanings, exude history and spirit. Our place, the urban landscape, the city, is made up of all these multiple and conflicting images/physiognomies. The question of our era, then, is how we can discern and recognize the essence of the urban landscape of the city, its identity, its spirit, what Schulz calls the Genius Loci in the phenomenology of place and architecture.

Our research project deals first with a theoretical approach to the landscape of the city, which has as a beginning the urban landscape as an image of the place, then the function of the city as a revelation of its structure and finally the city as a place. We then investigated how this analysis and interpretation of the place as a determination of its identity, its "genius loci", is applied to a par excellence element of heterogeneity, such as a modern, multicultural, and timeless city with many but also contradictory faces. Our special birthplace Limassol was chosen, which experientially and emotionally we saw reflecting that marginal and why not extreme example of a city to which we referred.

With Schulz's help, we concluded the content and conclusions of the exploration of the "place" in three key words, the «meaning», the «identity» and «history». This exploration of the "place" in Limassol brought us into

contact with different cultural backgrounds that create spaces for activities and have unique characteristics and forms. The concept of the place in Limassol is formed due to a mixture of cultures, a cultural diversity and social interaction that is reflected in the architectural forms and structures of the city.

Starting from the "meaning" of any object, this is defined in its relations to other objects, which means whatever the object "collects". Meaning is generally a mental process. It depends on identification and denotes a sense of "belonging". This is the basis of understanding. Moving on to the «identity» of the place, it goes back to where the natural and man-made elements mingle in a unique way, where the natural place "invites" man and where the man-made place "collects" the landscape around him. Finally, preservation of history, respect for the genius loci, attribution of new meaning, identification of the identity, are steps towards a living tradition rooted in the place and its history.

The assimilative capacity of the place and the city is judged in its ability to assimilate its "appearance" without assimilating its "being". On the coastal front of Limassol, we observe both sides of the coin. On the one hand the city that assimilates its "appearance" and reinterprets it by enriching its "being" and on the other hand the city when its "being" is assimilated by the "appearance".

In the whole research process, those characteristics that reveal the Genius Loci of Limassol were sought, which recount the spirit of the place and interpret its atmosphere. In these characteristics we recognized from the beginning the relationship of dependence that the city developed with its natural and man-made place. The spatial, social, cultural, and visual relations of the city with its intense geomorphological topography and history are distinct. The chthonic forces of the ancient settlements of Amathus and Kourion are present, but equally present are the anthropomorphic characters of the gods, the classic amphitheatric scenery of the mountains extinguished with a rite in the sea, the romantic atmosphere of the water tearing the slopes and the light penetrating the dense vegetation, as well as the abstract "cosmic" order of the sky. Therefore, these concepts reveal the extremely complex, multilevel, and multiform intermediate between Heaven, Earth and sea.

It also reveals the very pleasant "marriage" of peoples, nations, and cultures in the same place. The analysis of the spatial structure, history and character of Limassol showed us that the city is a container and filter of cultures and nations. In Limassol, Greek, Byzantine, Frankish, Islamic, and colonial elements are found, a fact that is directly expressed by the diversity of the city's public life. Ancient Greek columns, Byzantine arches, churches and bell towers, Islamic baths, mosques and minarets, Frankish stonework, colonial mansions with Oriental and Western influences, mingle here and compose the multi-cultural image of the city, this is the spirit of the place.

The Genius Loci is concentrated in the fact that from the tiled roofs and the density of the historic center to the free construction of the pericentric areas, the Troodos Mountain Range stands imposing and stares with the peculiarity that characterizes it, where massifs are extinguished with a rite in the Mediterranean, a contact of sea and Mountain, a contact of sun and snow. The "Cypriot" light is intense and reliable, it highlights the plastic form of things, and when it meets the White stonework and local coatings, the environment gives a feeling of warmth and security.

So, what is the Genius Loci, the spirit of the place, the "being" of Limassol? Limassol is the classics of the natural landscape, the romanticism of the man-made urban landscape, the worldliness of the sun and the sea, the marriage of the diversity of cultures and nations, the atmosphere of local materials and textures. Limassol is its people and when they realize it, then the architecture will visualize, symbolize, and collect all that reveals Limassol.

We obviously lost the «place» along the way. Where the urban fabric was "stretched", where the continuity of the urban "wall" was interrupted, where the element of enclosure and density was succeeded by the "patchwork of free units" that stand scattered in spaces that resemble parks and where the once intermediate space became a boulevard, a bridge, a highway. Where in the Urban Complex we now observe the highway as a clear barrier of discontinuity of the modern urban fabric and the transverse roads leading to the city center as futile stitching attempts. It was lost in the disheartening image of the city with the under-construction towers that are located anarchically along the coastal front and they are not in line with the character and

spirit of Limassol.

However, it can be recovered, when the new spirit liberates man from the "systems" and heals the gap between thought and feeling which was a characteristic feature of the bourgeois society of the industrial age. What is the relationship of the composition with the background, what is the interpretation of the natural forces, what is the relationship of the building with the sun and its environment, what is its connection with the place and history and most importantly what is the relationship of the structure with the man himself. In conclusion, what is our answer to Kahn's question: "What does a building wants to be?"; The answer is up to the human beings and the relationship they choose to develop with the place.